

e-ISSN:2587-2168

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 40
pp 306-314

Article ID

58170

Arrival

28 February 2022

Published

30 April 2022

DOI NUMBER<http://dx.doi.org/10.29228/i-deas.58170>**How to Cite This Article**

Kuran, İ. (2022). "Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın TRC2 Bölgesi Turizmi Üzerindeki Rolü", International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies, (e-ISSN:2587-2168), Vol:8, Issue:40; pp:306-314

International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın TRC2 Bölgesi Turizmi Üzerindeki Rolü

The Role Of Karacadağ Development Agency On Tourism Of TRC2 Region

İhsan KURAN¹

¹ Arş.Gör.; Harran Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Şanlıurfa, Türkiye

ÖZET

Kalkınma Ajansları bölgeler arasındaki dengesizliğin azaltılması amacıyla belirli bir bölge sınırları içinde faaliyet göstermek amacıyla kurulan kurumlardır. Türkiye'de kalkınma ajansları 2006 yılından itibaren kurulmaya başlanmıştır. Bu çalışmada TRC2 Bölgesi'nde faaliyet gösteren Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın hazırlamış olduğu faaliyet raporları doküman analizi yöntemi ile incelenerek Ajansın turizm alanında yaptığı faaliyetler analiz edilmeye çalışılmıştır. Yapılan analiz sonucunda Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın bölgenin turizm potansiyelinin geliştirilmesi amacıyla yoğun bir şekilde çalıştığı sonucuna varılmıştır. Ajans bölgedeki paydaşlarla iş birliği kültürünü geliştirerek bölgedeki turizm fırsatlarının daha verimli kullanılmasını sağlayarak bölge kalkınmasında öncü bir rol üstlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Kalkınma, Kalkınma Ajansları, Karacadağ Kalkınma Ajansı, TRC2 Bölgesi

ABSTRACT

Development Agencies are institutions operating within the boundaries of a certain region. The Development Agencies aim to reduce the imbalance between regions. Development agencies in Turkey have been established since 2006. In this study, the activity reports prepared by the TRC2 Region Karacadağ Development Agency were examined. In particular, the activities in the field of tourism were analyzed with the document analysis method in the study. As a result of the analysis, Karacadağ Development Agency worked intensively to develop the tourism potential of the region. The agency has developed a culture of cooperation with stakeholders in the region. In particular, the agency has made more efficient use of the tourism opportunities of the region. The development agency plays a leading role in the development of the region.

Key words: Regional Development, Development Agencies, Karacadağ Development Agency, TRC2 Region

1. GİRİŞ

1933 yılında yerel kalkınmaya yerel halk ve bölgenin potansiyeli ve iş birliği ile ulaşabilmek maksadıyla yeni bir aktör olarak kalkınma ajanslarının ilk örneği ABD'de kurulmuştur. II. Dünya Savaşı'nın yol açtığı yıkımın telafisi için 1950'li yıllardan itibaren Avrupa kıtasında kalkınma ajansları kurulmaya başlanmıştır. Daha sonra kıta Avrupası dışında da kalkınma ajansları kurulmuştur. Türkiye'de ise bölgelerarası dengesizliklerin azaltılması amacıyla ilk kalkınma ajansı 2006 yılında İzmir ve Adana-Mersin'de kurulmuştur. TRC2 Bölgesi'nde ise bu işlevi 2009 yılından itibaren faaliyet gösteren Karacadağ Kalkınma Ajansı üstlenmektedir. Ajans kuruluşundan itibaren turizm tabanlı birçok çalışma yapmış ve yapmaya devam etmektedir. Bu kapsamda Ajans, bölge turizminin gelişmesi ve turizm potansiyelinden maksimum derecede faydalanabilmek maksadı ile projeler geliştirmiş, hibe ve destekler vermiş ve bölge turizmi ile ilgili çeşitli araştırma raporları ve planlar hazırlamıştır. Bölgenin özellikle tarihi açıdan sahip olduğu turizm varlıkları da dikkate alındığında yapılan tüm bu çalışmalar yerel kalkınma açısından oldukça önemli faaliyetlerdir. Bu çalışmada Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından yapılan turizm faaliyetlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kalkınma Ajansı

Kalkınma Ajansları, merkezi hükümetten bağımsız olarak idari bir yapıda belirli bir bölgede faaliyet gösteren, faaliyet gösterdiği bölgeyi sosyoekonomik yönden geliştirmek ve canlandırmak misyonuyla kurulan özerk kuruluşlar olarak tanımlanabilir. Kalkınma ajansları, bölgesel çapta birçok kurumu ve paydaşı bir araya getirerek bölge ölçeğinde merkezi hükümetler ile sivil toplum kuruluşları arasında aracılık işlevi gören kurumlardır (Halkier vd, 1998: 17; Young-Hyman, 2006: 378; McMaster, 2006: 349). Ajansların odağında bölge kaynaklarının hareketliliğinin artırılarak bölgenin geliştirilmesi düşüncesi yatmaktadır (Duluççu ve Sungur, 2007:14). Literatürde birçok tanımı bulunan kalkınma ajanslarının ortak özelliği bölge dışından

yatırımlar çekmeye çalışması ve faaliyette buldukları bölgenin içsel potansiyelinin geliştirilmesine odaklanmalarıdır (EURADA, 1999:16).

Kalkınma ajansları, II. Dünya Savaşı'ndan sonra farklı ülkelerde farklı isimlerle kurularak yaygınlaşmaya başlamıştır. Fonksiyonlarını, organizasyon yapılarını ve destekleme araçlarını günümüzün değişen şartlarına hızla adapte edebilme gücü ve yeteneğine sahip olan ajansların, bölge içi ve bölgeler arasındaki dengesizliklerin azaltılması yönünde güncel ve önemli bir araç olma vazifesini halen muhafaza ettiklerini belirtmek mümkündür. Zaman içerisinde etkinliği giderek artan kalkınma ajanslarının günümüzde yereli temsil eden güçlü bir bölgesel kalkınma kuruluşu oldukları söylenebilir (Kuran, 2019: 48).

Türkiye de bölgesel kalkınma anlayışında yaşanan dönüşüme iştirak ederek Avrupa Birliği'nin (AB) bölge ölçeğinde kullandığı bölgesel kalkınma fonlarından da faydalanabilme imkânını kazanabilmek için hem bölgelerin kendi içinde hem de bölgeler arasında görülen eşitsizliklerin azaltılması amacıyla kalkınma ajansı kurmak için hazırlıklara başlamıştır. Türkiye 2003 yılında AB ile imzaladığı Katılım Ortaklığı Belgesi ile kalkınma ajanslarını kuracağı yönünde taahhütte bulunmuştur.

25.01.2006 tarihli ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanununun yasalaşması ile Ajansların kuruluşu için çalışmalara başlanmış ve 2006 yılından itibaren 26 Düzey II bölgesinde Kalkınma Ajansı kurularak faaliyete geçirilmiştir. Bu kanun kapsamında Diyarbakır ve Şanlıurfa illerini kalkındırmak amacıyla kurulan Karacadağ Kalkınma Ajansı 2009 yılında faaliyete başlamıştır.

2.2. Bölgesel Kalkınma ve Turizm

Bölgesel kalkınma ve bölgeler arası dengesizliklerin azaltılmasında turizmin önemli etkileri bulunmaktadır (Çeken, 2008: 294). Turizm hizmetlerinin tüketim noktasında üretilmesi ve tüketilmesi nedeniyle önemli bir yerel sektör olarak değerlendirilen turizm sektörünün, bölge ekonomisinin kalkındırılması sürecinde özel bir konumu bulunmaktadır. Bir ülkenin sahip olduğu doğal, tarihi, beşerî ve kültürel varlıklarının kullanılması olanağını sağlayan turizm, doğrudan insanlarla gerçekleştirilen hizmet sunumu içermesi nedeniyle emeği yoğun olarak kullanan bir sektördür. Bu hizmet sunumunun ağırlıklı olarak yerel işgücünü istihdam ettiği düşünüldüğünde işsizlik sorununa çözüm alternatiflerinden biri olabilmektedir. Ayrıca turizmin geliştirilmesi için altyapı yatırımlarına duyulan ihtiyaç, az gelişmiş bölgelerde daha çok altyapı yatırımı yapılmasını sağlarken yerli ve yabancı sermayenin de turizm yatırımları için bölgeye gelmesinde etkili olabilmektedir (Gülbahar, 2009: 20; Sarıkamış ve Bahar, 2013: 106). Bazı bölgelerde sanayi ve tarımsal faaliyetlerin yürütülmesi bölge şartlarının elverişsizliğinden dolayı mümkün olamayabilir. Ancak bu bölgeler doğal, tarihi ve kültürel yönden önemli bir potansiyele sahip olabilirler. Turizm sektörü bu potansiyelin değerlendirilmesinde öne plana çıkartılarak bölge ekonomisine sağlayacağı dolaylı ve dolaysız katkılar ile bir bölgenin gelişmesinde önemli roller oynayabilmektedir.

Ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde, turistik faaliyetlerin arttığı bölgelerde mevsimsel olarak gıda fiyatlarının artışı, hırsızlık, kaçakçılık, uyuşturucu ticareti vb. bazı olumsuz sonuçların ortaya çıktığına dair bulgular elde edilmiş olmasına rağmen, turizmin bölgesel kalkınma sürecinde sosyoekonomik, sosyokültürel ve çevresel yönden son derece olumlu katkılarının bulunduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır.

Guisan ve Aguayo (2001) Fransa; Tisdell ve Bandara (2004) Sri Lanka; Telfer (2002); Irvin (2006) Güney Afrika; Tetsu (2006); Donaldson, J. A. (2007) ve Gao vd. (2007) Çin, Ivanov ve Webster (2007) Kıbrıs, Yunanistan ve İspanya; Mayer vd. (2010) Almanya; Ritchie vd. (2011) Yeni Zelanda; Petrevska vd. (2012) Makedonya; Rogerson (2015) Güney Afrika; Gutierrez (2015) İspanya; Williams (2016) Avustralya; Lukic vd. (2018) Sırbistan; Garcia-Lopez vd. (2018) İspanya için yaptıkları çalışmalarda bir bölgenin kalkınması için o bölgede turizmin gelişmesinin son derece önemli olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Aynı şekilde Durgun (2006) Isparta, Tunçbilekli (2006) Nevşehir; İzgi (2007) Osmaniye; Şeker (2011) Amasya; Susan (2016) Balıkesir; Gerçek (2016) Mardin; Akdemir ve Selçuk (2018) Sakarya; Şamata (2016) Karabük; Eşitti ve Kınır (2015), Gözüela (2018) Konya; Öztürk ve Sezgin (2019) Marmaris; Ertuğral (2020) Doğu Karadeniz Bölgesi; Gedik vd. (2019) Malatya; Dinçer ve Emiroğlu (2017) Çanakkale Kazdağı yöresi; Saltık vd. (2019) Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli; Kıratoğlu (2021) Şanlıurfa ve Ertuğral (2021) Ardahan için yaptıkları çalışmada turizm sektörünün bölge ekonomisine olumlu katkı sağladığı ve bölgelerarası dengesizliğin azaltılmasında turizmin önemli bir katkısının olduğunu tespit etmişlerdir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı

Karacadağ Kalkınma Ajansı faaliyete başlamış olduğu 2009 yılından sonra bölge turizminin taşıdığı potansiyelin farkında olarak turizm alanında birçok projeye destek vermiş, projeler yürütmüş, raporlar ve planlar hazırlamıştır. Bu çalışma, Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın sorumluluk alanı olan Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde Ajansın turizmle ilgili yaptığı tüm faaliyetleri Ajansın hazırlamış olduğu faaliyet raporları üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada veriler, araştırma verilerinin birincil kaynağı olarak çeşitli dokümanların toplanması, incelenmesi ve analiz edilmesi olarak tanımlanan doküman analizi yöntemi ile toplanmıştır (Sak vd, 2021: 228). Doküman analizi bir kurum ya da kişi tarafında yazılmış kitap, dergi, gazete, e-içerikli belge gibi yazılı materyallerin incelendiği nitel araştırma yöntemidir. Bu araştırmada, Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın bölge turizmi üzerindeki etkisinin doküman analizi yöntemi kullanılarak araştırılmıştır.

3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın alanını TRC2 Bölgesi oluşturmaktadır. Bölgede faaliyet gösteren Karacadağ Kalkınma Ajansı'nın 2009-2021 yıllarını içeren faaliyet raporları incelenmiştir.

4. BULGULAR

Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından kuruluşundan itibaren çok sayıda rapor yazılmış, plan hazırlanmıştır. Bu rapor ve planların amacı bölgenin turizm gelişimine katkı sağlayacak potansiyel faaliyet alanlarının ortaya çıkarılarak değerlendirilmesini sağlamaktır. Bölgenin turizm potansiyelinin geliştirilmesi ile ilgili olarak hazırlanan dokümanlar aşağıdaki gibidir:

- ✓ 2014-2023 Bölge Planı
- ✓ Dört Yıldızlı Otel Fizibilite Raporu
- ✓ Çermik Termal Turizm Master Planı
- ✓ Diyarbakır Kültür ve Turizm Projeleri Raporu
- ✓ TRC2 Bölgesi Kültür ve Turizm Mevcut Durum Raporu
- ✓ Yıllık Faaliyet Raporları (2009-2021)

Bu dokümanlara ilave olarak Karacadağ Kalkınma Ajansı, yaptığı faaliyetleri detaylı olarak raporladığı yıllık faaliyet raporları hazırlamaktadır. Hazırlanan bu raporlarda ileriye yönelik yapılması hedeflenenlerden ziyade, gerçekleştirilen faaliyetler yer almaktadır. Bu nedenle bu çalışmada Ajansın 2009-2021 yılları arasında hazırladığı faaliyet raporları incelenmiştir.

Tablo 1. 2009-2021 Yıllarında Hazırlanan Karacadağ Kalkınma Ajansı Faaliyet Raporlarında Turizm ile İlgili Yapılan Faaliyetler

Yıl	Turizm İle İlgili Yapılan Faaliyetler
2009	Ajans 2009 yılında faaliyete geçtiği için bu dönemde herhangi bir faaliyet bulunulmamıştır.
2010	Ön Bölgesel Gelişme Planı hazırlanmıştır. Diyarbakır Turizm Konferansı desteklenmiş, Turizm Platformu toplantısı gerçekleştirilmiştir. Ekonomik Gelişme ve Turizm Altyapısı Mali Destek Programları teklif çağrısına çıkılmıştır. Diyarbakır Turizm Raporu hazırlanmıştır. "Halil İbrahim Buluşmaları" adlı organizasyonu Ajans desteklemiştir. Turizm alanındaki işbirliğini artırmak için bölgedeki kurumlar ziyaret edilmiştir. Kültür, turizm ve tanıtım çalışmaları düzenlenmiştir. Bölgenin tanıtılması için İzmir'de düzenlenen Travel Turkey Turizm Fuarına katılım sağlanmıştır. Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı kapsamında "Kent Merkezli Turizm Stratejisi" raporu hazırlanmıştır. Şanlıurfa'nın tanıtımı için 4.000 adet broşür hazırlanmıştır.
2011	Mali Destek Programı ve Turizm Altyapısı Mali Destek Programları kapsamında teklif çağrısına çıkılmıştır. Bölgenin tanıtımı için EMITT 2011 Turizm Fuarında stant açılmış, "ITB Berlin Uluslararası Turizm Fuarı"na ve Travel Turkey Turizm Fuarlarına ziyaretçi olarak katılım sağlanmıştır. Diyarbakır Turizm Platformu ile Diyarbakır Turizm Stratejisi ve Eylem Planının hazırlanması kararlaştırılmıştır. İtalya'ya çalışma ziyaretinde bulunulmuştur. Diyarbakır Valiliğinin düzenlediği "Diyarbakır Turizm Stratejisi Çalıştayı"na katılım sağlanmıştır. Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı kapsamında "Kale Eteğinin Turizme Kazandırılması" ve "Sokak İyileştirme ve Kültür Adası" projelerinin uygulama safhasına geçilmiştir. Birleşmiş Milletlerin İstanbul'da gerçekleştirdiği "Kalkınmada Turizm Sektörünün Rolü, Turizme Dayalı Büyüme ve Sürdürülebilir Kalkınma İçin Kamu-Özel Sektör İşbirliği" oturumlarına iştirak edilmiştir. Şanlıurfa Belediyesi Kültür İşleri Müdürlüğü ile Avrupa'da Şanlıurfa Turizminin Yeri temalı toplantı gerçekleştirilmiştir. GAP Bölge Kalkınma İdaresi tarafından hazırlatılan "GAP Turizm Master Taslak Planı" sunuş toplantısına katılım sağlanmıştır. Diyarbakır ilinin Avrupalı Seçkin Destinasyonlar (European Destinations of Excellence) Projesine Türkiye'nin adayı olarak başvurusu yapılmıştır. Diyarbakır Valiliği tarafından hazırlanan "Diyarbakır Turizm Stratejisi 2011-2016" çalışmalarına destek verilmiştir. Ankara'da Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenen Kültür Turizmi Zirvesine katılım sağlanmıştır. Şanlıurfa

	Turizm Verileri ve Altyapı Çalışmaları ve Şanlıurfa Kent Merkezli Turizm Stratejisi Raporları hazırlanmıştır.
2012	<p>“Çermik Termal Turizm Raporu” ve “Diyarbakır Kültür ve Turizm Projeleri Raporu” hazırlanmıştır. Diyarbakır Sağlık Turizmi Kongresi’nde ve Diyarbakır’da Turizmin Marka Değeri konulu konferanslarda sunum yapılmıştır. Şanlıurfa Valiliğinde Aşağı Fırat Havzası Turizm Master Planı hazırlık toplantısına katılım sağlanmıştır.</p> <p>Mardin’de Avrupa Kültür Programı Bilgilendirme Toplantısı’na, Trabzon’da Uluslararası Ekoturizm Konferansı’na ve UNDP’nin Ankara’da gerçekleştirdiği Sürdürülebilir Turizm Konferansı’na katılım sağlanmıştır. Ankara’da Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın düzenlediği Sürdürülebilir Turizm Konferansı’nda sunum yapılmıştır.</p> <p>Doğa Turizmi Master Planı Ön Toplantısı’na katılım sağlanmış, Şanlıurfa’da Turizm Çeşitliliğinin ve Kapasitesinin Artırılması Projesi’ne başvuru yapılmıştır. 2014 - 2023 Bölge Planı hazırlık çalışmalarında Mevcut Durum Raporu’nun kültür ve turizm bölümlerinin hazırlanmasına katkıda bulunulmuştur.</p> <p>Bölgenin tanıtımı için EMITT Turizm Fuarı, ITB Berlin Turizm Fuarı, Batumi EXPO 2012 Uluslararası Turizm Fuarı Tokyo’da düzenlenen JATA Dünya Seyahat Fuarında stant açılmıştır. EMITT 2012 Turizm Fuarında Şanlıurfa “Yöresini En İyi Tanıtan İl Ödülü”nü almıştır.</p> <p>Diyarbakır Valiliğinin düzenlediği “Turizm Haftası” etkinlikleri çalışmalarına destek verilmiştir. 1. Uluslararası Diyarbakır Sağlık Turizmi Kongresi’ne ve Dicle Üniversitesi tarafından düzenlenen Diyarbakır Turizmi Marka Değeri konferansına katılım sağlanmıştır.</p> <p>Ankara’da yapılan II. Uluslararası Kültür Turizmi Zirvesi ve Turizm Fuarlarına katılım sağlanmıştır. Şanlıurfa Valiliği’nin düzenlediği Şanlıurfa Turizm Strateji Planı ve Turizm Strateji Eylem planı toplantılarına katılım sağlanmıştır.</p> <p>Şanlıurfa Kültür ve Turizm Komisyonu’na üye olunmuştur. Şanlıurfa YDO Doğa Turizmi Master Planı Toplantısına katılmıştır. Halfeti’de yürütülen projelerle ilgili ziyaret ve inceleme toplantıları yapılmıştır. Şanlıurfa Turizm Stratejisi Eylem Planı Toplantısına katılım sağlanmıştır.</p> <p>Mali destek ve Cazibe Merkezi programları ile proje teklif çağrısına çıkmıştır.</p> <p>İspanya’ya çalışma ziyareti yapılmıştır.</p>
2013	<p>Diyarbakır Sağlık Turizmi Çalıştayı düzenlenmiştir. Brezilya ve Arjantin’e çalışma ziyaretleri düzenlenmiştir. EMITT Turizm Fuarı, EXPO Batumi 2013 Turizm Fuarı, Travel Turkey İzmir Fuarlarında stant açılmıştır. Eğil İlçesinin Turizm Potansiyeli ile ilgili toplantıya katılım sağlanmıştır. Turizm fuarlarında dağıtılmak üzere takvim, katalog ve broşürler hazırlanmıştır. Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası ve Roma Ticaret ve Sanayi Odası ile ortaklaşa yürütülen “İnsanları ve Coğrafyaları birleştiren Turizm Markaları” konulu projenin final toplantısına katılım sağlanmıştır. İpekyolu Kalkınma Ajansı ile ortaklaşa hazırlanan Fırat Havzası Turizm Planı çalışmaları ile ilgili toplantıya katılım sağlanmıştır. Göbeklitepe Örenyeri ve Harran Yönetim Alanı Sınırlarının Tespiti ile ilgili toplantıya katılım sağlanmıştır. “Şanlıurfa Kültür ve Turizm Komisyonu” oluşturulmuştur. Turizm ve Sanayi Altyapısı Mali Destek Programları teklif çağrısına çıkmıştır.</p>
2014	<p>İpekyolu Kalkınma Ajansı ve GAP Bölge Kalkınma İdaresi işbirliği protokolü ile “Aşağı Fırat Havzası Turizm Gelişim Koridoru ve Eylem Planı 2014-2023”ün hazırlanabilmesi için hizmet alımı yapılmıştır. Şanlıurfa Turizm Platformu’nun düzenlediği Şanlıurfa’nın Turizm Sorunları ve Çözüm Önerileri toplantısına katılım sağlanmıştır. KOBİ Mali Destek Programı proje teklif çağrısına çıkmıştır. EMITT Turizm Fuarı ve ITB Berlin Turizm Fuarında stant açılmıştır. “UNESCO’ya Adaylık Sürecinde Diyarbakır Surları ve Turizme Katkıları” paneline katılım sağlanarak stant açılmıştır. Japonya ve Bulgaristan’dan gelen tur operatörlerine bölge tanıtılmıştır. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Turizm Daire Başkanlığı bilgilendirme toplantısına katılım sağlanmıştır. Singapur ve Malezya’ya çalışma ziyareti yapılmıştır.</p>
2015	<p>Aşağı Fırat Havzası Turizm Gelişim Koridoru ve Eylem Planı’nın (2014-2023) hazırlanması için hizmet alımı yapılmıştır. KOBİ Mali Destek Programı ve Turizm ve Kentsel Altyapı Mali Destek Programı proje teklif çağrısına çıkmıştır. Cazibe programı kapsamında destekler devam etmiştir.</p> <p>19. Doğu Akdeniz Turizm Fuarı (EMITT 2015), 9. Travel Turkey Turizm Fuarı, Uluslararası Gastronomi Turizmi Kongresi ve ITB Berlin 2015 Turizm Fuarı’na katılım sağlanarak stant açılmıştır.</p> <p>Çok dilli haritalar, anahtarlık, tanıtım filmi, takvim ve çanta gibi turizm tanıtım materyalleri yaptırılmıştır.</p>
2016	<p>Eko-turizm, termal turizm, gastronomi, sağlık ve inanç turizminde turizm cazibesi oluşturabilmek ve bunların bölgede geliştirilmesine yönelik uygulamaların desteklenmesi amacıyla Yenilenebilir Enerji ve Çevre Mali Destek Programı, Teknik Destek Programı ve Doğrudan Faaliyet Mali Destek Programı proje teklif çağrısına çıkmıştır.</p> <p>20. Doğu Akdeniz Turizm Fuarı (EMITT 2016), ITB Berlin Turizm Fuarı ve Travel Turkey İzmir 2016 Turizm Fuarında bölgenin tanıtımı için stant açılmıştır.</p> <p>Diyarbakır’a yurtdışından misafiri getirilebilmesi için Sağlık Turizmi Çalıştayı düzenlenmiştir.</p> <p>Bölge Planı İzleme Komisyonlarından Sanayi, Tarım ve Turizm Toplantılarına ve GAP İdare Başkanlığının düzenlediği “Turizm İşbirliği Toplantısı”na katılım sağlanmıştır. Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı kapsamında alından Şanlıurfa’da Tarih Yeniden Canlanıyor Projesi devam etmiştir.</p> <p>Diyarbakır İli Tabiat Turizmi Çalıştayı ve Turizmde Kadın Girişimcileri Eğitimi’ne katılım sağlanmıştır.</p> <p>Bölgenin turizmin potansiyelini tanıtıcı dokümanlar hazırlanmıştır.</p>
2017	<p>Teknik Destek Programı proje teklif çağrısına çıkmıştır. 20. Doğu Akdeniz Turizm Fuarı (2017 EMITT Turizm Fuarı), ITB Berlin 2017 Turizm Fuarı, Travel Turkey İzmir Turizm Fuarı ve WTM Turizm Fuarında stant açılmıştır.</p> <p>Diyarbakır Turizm Buluşması kapsamında Diyarbakır’da ilgili kurumların iş birliği ile turizm zirvesi ve tur operatörleri gezisi organizasyonu gerçekleştirilmiştir.</p> <p>Kalkınma Bakanlığı tarafından düzenlenen Turizm ve Tanıtım Tecrübe Paylaşım Çalıştayına katılım sağlanmıştır. GAP Bölge Kalkınma İdaresi’nin düzenlediği GAP Bölgesi Turizm Odaklı Tanıtım ve Markalaşma Projesi Tanıtım Toplantısına iştirak edilmiştir.</p> <p>Turizm Platformu Yürütme Kurulu toplantılarına katılım sağlanmıştır.</p> <p>“Şanlıurfa’da Tarih Yeniden Canlanıyor Projesi kapsamında ilimizin Turizm potansiyellerini tanıtmak amacı ile 05-09 Kasım 2017 tarihleri arasında Londra’da düzenlenen etkinliğine standlı katılım sağlanmıştır.</p> <p>Harran İlçesi için özel nitelikli bir tanıtım katalog çalışması yapılmıştır. Turizm Fuarlarında dağıtılması için turizm materyalleri hazırlanması çalışmalarına başlanılmıştır. Şanlıurfa’da 1100 öğrenciye turizm farkındalık eğitimi verilmiştir.</p>

	<p>Şanlıurfa Turist Rehberlerine Turizm Eğitimi verilmiştir. Şanlıurfa'da Tarih Yeniden Canlanıyor Projesi devam etmiştir. Kurum ziyaretleri ve eğitim toplantıları yapılmıştır. Şanlıurfa'da turizm faaliyetlerinin tek elden yürütülmesi için taslak turizm komisyonu ve bu komisyonun alt sektör grupları ve görev tanımları hazırlanmıştır.</p> <p>AB Turizm projesi kapsamında Konya ve Antalya illerinde uygulama örneklerini incelemek için saha ziyareti yapılmıştır. Göbeklitepe Projesi Öğrenci Bilinçlendirme Çalışması kapsamında 480 ortaokul öğrencisine tiyatro aracılığı ile turizm hakkında bilgi vermek için etkinlik düzenlenmiştir.</p>
2018	<p>Diyarbakır kalesi, Diyarbakır surları ve burçlarının ve Hevsel bahçelerinin turizm potansiyelinin geliştirilmesi için paydaşlarla toplantılar yapılmıştır. Çermik ilçesinin termal turizminin bir plan dâhilinde geliştirilmesi için toplantılar düzenlenmiştir.</p> <p>Turizm Rotaları ve Akıllı Kentler Mali Destek Programı, Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı, Teknik Destek programı ve Fizibilite Desteği Programı kapsamında teklif çağrısına çıkmıştır.</p> <p>21. Doğu Akdeniz Turizm Fuarı (EMİTT 2018), ITB Berlin 2018 Uluslararası Turizm Fuarı, Travel Turkey 2018 Turizm Fuarı, Antalya'da Hestourex Sağlık Spor ve Alternatif Turizm Fuarı, Çin'de ITB China 2018 Uluslararası Turizm Fuarı'na katılım sağlanarak stant açılmıştır.</p> <p>Dünya Seyahat Gazetecileri ve Yazarları Federasyonu (FIJET) üyesi 36 yazar ve gazeteciye Diyarbakır'ın tarihi ve turistik mekânları gezdirilerek Diyarbakır'ın turizm potansiyeli tanıtılmıştır. Organizasyon sonucunda Turizmin Oscarı olarak adlandırılan "Altın Elma" ödülünün Diyarbakır'a verilmesi kararlaştırılmıştır.</p> <p>Halfeti'nin tanıtımı için özel nitelikli turizm tanıtım katalog çalışması tamamlanmıştır. Göbeklitepe katalog çalışması ise yenilenmiştir. Şanlıurfa-Mardin Turizm Çalıştay düzenlenmiştir. Kültür ve Turizm Bakanının Acentalarla Buluşma Programı toplantısına katılım sağlanmıştır. Bölgenin turizm potansiyelinin tanıtımı için nitelikli basılı dokümanlar hazırlanmıştır.</p>
2019	<p>Bölge Planı kapsamında Kültürel Miras, Turizm ve İmaj Komisyonu çalışmalarına başlamıştır. Çermik Termal Turizm Master Planı ve Kentsel Tasarım Projesi çalışması başlamıştır.</p> <p>GAP illerini kapsayan MEZOPOTAMYA/MESOPOTAMIA" markasının yaygınlaştırılması için Karacadağ Kalkınma Ajansı, Dicle Kalkınma Ajansı, İpekyolu Kalkınma Ajansı ve GAP BKİ ile ortak çalışma başlatılmıştır.</p> <p>Hami Okul Uygulaması kapsamında turizm öğrencileri turizm işletmelerine götürülmüştür.</p> <p>Zerzevan Kalesi ve Mithraeum UNESCO Dünya Kültür Mirası geçici liste Başvurusu yapılması çalışmasına başlanmıştır. Antik Kral Yolu Projesi için çalışmalar başlatılmıştır.</p> <p>Kültürel Mirasın İşlevlendirilmesi Mali Destek Programı, Teknik Destek Programı ve Fizibilite Desteği Programı için proje teklif çağrısına çıkmıştır.</p> <p>21. Doğu Akdeniz Turizm Fuarı (EMİTT 2019), Hestourex Sağlık Spor ve Alternatif Turizm Fuarı, Van Turizm Fuarı ve "Göbeklitepe Kültürel Miras ve Turizm Fuarında stant açılmıştır.</p> <p>İran Tur Rehberleri Tanıtım Organizasyonu etkinliği düzenlenmiştir. Şanlıurfa Turizm Geliştirme A.Ş. ile ortaklaşa Kore, Sri Lanka'ya etkinlik düzenlenmiş, Malezya, Singapur, Avustralya, Amerika, İtalya ve Almanya'dan gelen turizm acenteleri Şanlıurfa'ya çalışma ziyareti gerçekleştirmişlerdir.</p> <p>Bölge turizminin geliştirilmesi için paydaşlarla çeşitli toplantılar yapılmıştır.</p>
2020	<p>Çermik Termal Turizm Master Planı ve Kentsel Tasarım Projesi tamamlanarak yayınlanmıştır.</p> <p>Diyarbakır Turizm Master Planı, Turizm Eylem Planı ve Pazarlama Stratejisi ve Mezopotamya'nın Altın Üçgeni: Diyarbakır-Mardin-Şanlıurfa Turizm Yol Haritası hazırlanması için çalışmalar başlamıştır.</p> <p>Zerzevan Kalesi ve Mithras Tapınağı UNESCO Dünya Kültür Varlığı asil adaylık başvurusu yapılmıştır.</p> <p>Zerzevan Kalesi ve Mithras Tapınağı Dünya Kültür Mirası adaylık süreci sonucunda UNESCO Geçici Miras Listesine alınmış asil adaylık dosyasının hazırlanması için planlama çalışmalarına başlanmıştır.</p> <p>Turizm sektöründe yer alan KOBİ'lerin dijital dönüşüm, inovasyon ve akıllı turizm çözümleri alanlarında kapasite oluşturmaları için Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odasının proje koordinatörü olduğu uluslararası bir proje (COSME) için başvuru yapılabilmesi için çalışmaya başlanmıştır.</p> <p>10 ulusal influencer, Diyarbakır'a davet edilerek Diyarbakır'ın turizm potansiyelinin tanıtımı yapılmıştır.</p> <p>3 Kalkınma Ajansı ve GAP Bölge İdaresi ile birlikte yürüttüğü Mezopotamya Sonuç Odaklı Program kapsamında 4 adet FAM TOUR etkinliği yapılmıştır. TURSAB ile çeşitli iş birlikleri geliştirilmiş, bölgedeki diğer kurumlarla da toplantılar yapılmıştır.</p> <p>Covid nedeniyle tüm fuarlar iptal edildiği için fuarlara katılım olmamıştır.</p>
2021 Ara Rapor	<p>COSME Uluslararası İş Birliği ve Kapasite Geliştirme Yoluyla Turizmde Dijitalleşme, Yenilikçilik ve Yeni Teknolojilerin Alımı programına başvuru yapılmıştır. Mezopotamya Tanıtım ve Markalaşma Sonuç Odaklı Program teklif çağrısına çıkmıştır.</p> <p>COVID-19 salgını nedeniyle fuar, toplantı gerçekleştirilememiştir.</p> <p>Bölgedeki oteller ve diğer paydaşlar ile görüşmeler yapılmıştır.</p>

Kaynak: Karacadağ Kalkınma Ajansı 2009-2021 Yılları Arasındaki Faaliyet Raporlarından derlenmiştir.

Tablo 1'de görüldüğü üzere Karacadağ Kalkınma Ajansı 2010 yılından 2020 yılında yayılan salgın hastalık dönemine kadar planlama, proje destekleri, araştırma ve bölgenin yurtiçi ve yurtdışında tanıtım konularında önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Ancak küresel çapta yaşanan salgın ve dünya genelinde yaşanan kapanmalar nedeniyle bazı sektörler dışında turizm sektörü de olumsuz etkilenmiştir. Bu dönemde turizm seyahatleri azaldığı gibi yaşanan belirsizlik nedeniyle yeni turizm yatırımları da azalmıştır. Toplantı, fuar gibi organizasyonlar da düzenlenemediğinden dolayı bu süreç Ajans'ın faaliyetlerini de olumsuz etkilemiştir. Ancak normalleşme ile birlikte Ajans'ın bölgenin tanıtımının dışına çıkarak bizzat başvurusunda aktif rol oynadığı ulusal ve ulusal arası projeler ile bu durgunluk dönemini telafi edecek potansiyele sahip olduğu sonucuna Ajans'ın zamanla gelişen turizmle ilgili faaliyet çeşitliliğinden varılabilir.

Tablo 2. Belediye ve Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Geliş ve Geceleme Sayıları (Yerli ve Yabancı Toplam)

Yıl	Tesise Geliş (kişi)	Geceleme	Ortalama Kalış Süresi
2009	718.837	872.602	1.2
2010	612.572	870.787	1.4
2011	683.763	970.181	1.4
2012	733.048	1.014.832	1.4
2013	856.143	1.176.623	1.4
2014	811.843	1.201.608	1.5
2015	698.999	1.088.509	1.6
2016	550.478	886.729	1.7
2017	708.912	1.189.714	1.7
2018	1.026.366	1.670.614	1.6
2019	1.164.041	1.869.874	1.6
2020	689.084	1.141.378	1.7

Kaynak: www.tuik.gov.tr, Ortalama Kalış Süresi tablodaki verilerden hesaplanmıştır.

Tablo 2’de TRC2 bölgesine bir yıl içerisinde gelen yerli ve yabancı turistlerin sayısı, bu turistlerin kaç gece konakladığı ve konaklama yerlerinde ortalama kalış sürelerine ilişkin veriler yer almaktadır. Tablodan da görüldüğü gibi bölgeye gelen, konaklama yerlerinde kalan yerli ve yabancı turist sayısında 2015, 2016 ve 2020 yılları haricinde istikrarlı bir artışın olduğu gözlenmektedir. 2015 ve 2016 yıllarındaki düşüşün nedeni iç ve dış kaynaklı olaylar olurken 2020 yılındaki büyük düşüşte ise Covid pandemisi nedeniyle sınırların kapanması etkili olmuştur. Ancak bölgeye gelen turistlerin bu tesislerde ortalama geceleme süresindeki artışın daha istikrarlı bir seyir izlediği görülmektedir. Bu verilerden bölgenin tanıtımının başarılı sonuçlar verdiği sonucuna ulaşmak mümkündür.

Ajans’ın turizm alanında yaptığı faaliyetler genel olarak değerlendirildiğinde; Ajans, bölgenin turizm potansiyelinin geliştirilmesi için bölgede bulunan diğer paydaşlarla koordinasyon halinde çalışarak toplantılar yapmış, çeşitli çalıştay ve konferanslara katılmıştır. Ajansın tanıtım çalışmaları sadece yurtiçi ile sınırlı kalmamış, yurtdışı fuarlarında stant açarak ve gerek çeşitli ülkelere çalışma ziyaretleri düzenleyerek gerekse de yurtdışından misafir ağırlayarak bölgenin tanıtımı için çalışmalar yürütmüştür. Ajans, bu çalışmaları da bölgedeki paydaşlarını sürece dahil ederek eşgüdüm içerisinde çalışılmasında öncü bir rol üstlenmiştir.

5. SONUÇ

Karacadağ Kalkınma Ajansı’nın turizm alanında önemli çalışmalar yaptığı sonucuna Ajansın her yıl düzenli olarak hazırladığı faaliyet raporlarının analiz edilmesi ile varılmıştır. Bir bölgenin tanıtımı, pazarlanması ve yeni turizm etkinlikleri yaratılarak turizm potansiyelinin geliştirilmesi özel bir uzmanlık gerektirmektedir. Ajans’ın hazırlamış olduğu faaliyet raporları incelendiğinde; Ajansın turizm alanında uzmanlaşmış bir insan kaynağının bulunmadığı görülmektedir. Ancak her ne kadar ilgili paydaşlardan ihtiyaç halinde destek alınsa da kurum bünyesinde turizm alanında uzmanlaşmış insan kaynağının yer almamasını önemli bir eksiklik olarak değerlendirmek gerekir. Bu nedenle turizm alanında uzman personelin istihdam edilmesi bölgenin turizm potansiyelinden maksimum derecede faydalanabilme imkanının yaratılabilmesi için faydalı olacaktır.

Karacadağ Kalkınma Ajansı, turizm sektörüne destek vermesinin yanında Ajans’ın turizmle ilgili ulusal ve uluslararası birçok proje başvurusu yaptığı da dikkate alındığında turizm alanında uzmanlaşmış nitelikli insan kaynağının önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Karacadağ Kalkınma Ajansı bünyesinde turizm alanında uzman personelin istihdamı bundan sonra yapılacak turizm alanındaki çalışmaların bölgenin kalkınması hususunda etkisini ve verimliliğini arttırabilecektir.

Ajansın turizm alanında yaptığı çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde; bölgenin turizm potansiyelinin geliştirilmesi ve tanıtımı için Ajans’ın bölgedeki paydaşlarla sürekli toplantılar yaparak son derece yoğun bir şekilde çalıştığı, bölgede düzenlenen turizmle ilgili bütün konferanslara, çalıştaylara iştirak ettiği ve bölgenin tanıtımı için yurt içi ve yurtdışında fuarlara katıldığı görülmektedir. Bu kapsamda Ajans katıldığı fuarlar aracılığı ile yurt içi ve yurt dışında bölgenin tanıtımını yaparken aynı zamanda turizm yatırımı için bölgeye gelebilecek potansiyel yatırımcılar için de bölgede turizmle ilgilenen, turizme önem veren kurumsal bir kurumun bulunduğunu da göstermiş olmaktadır. Ajans verdiği hibeler, destekler ve ulusal ve uluslar arası projelere başvurular yaparak da bölgenin tanıtımını sadece fuarlar, çalıştay gibi etkinliklere katılmak ya da raporlar, broşürler hazırlamakla sınırlandırmamış bölgedeki paydaşlarla işbirliği halinde önemli bir aktör olduğunu göstermiştir. Ajans, sadece hibe ve destek vermek, rapor hazırlamak, çalıştay, toplantılara katılmakla yetinmemiş ulusal ve uluslararası projelere başvuru yaparak bölge turizmini markalaştırmak için önemli bir aktör olarak faaliyet göstereceğini de çalışmalarını ile göstermektedir. Böylece Ajans, daha önce farklı kurumların uhdesinde olan turizmin bölgedeki paydaşlarla iş birliği yaparak yaratılan sinerji ile geliştirilmesinde sürükleyici

bir rol üstlenmiştir. Turizmin bölge kalkınmasında oynadığı önemli roller dikkate alındığında Türkiye'nin en geri kalmış bölgelerinden biri olan TRC2 Bölgesinin kalkınması için bölgenin taşıdığı büyük turizm potansiyeli de dikkate alındığında Ajans'ın bölgenin tanıtımı ve pazarlanması hususunda daha aktif olması gerektiği gerçeğini de dikkate almak gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdemir, N. ve Selçuk, G. N. (2018). Yöresel Mutfağın Turizm Ürünü Olarak Kullanımı ve Bölgesel Kalkınmaya Katkısı, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Özel Sayı, 2033-2049.
- Brent, W. R. and C. Michael H. (1999). Bicycle Tourism and Regional Development: A New Zealand Case Study, *Anatolia*, 10:2, 89-112.
- Çeken, H. (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme, Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 2, 293-306.
- Dinçer, İ. F. ve Emiroğlu, D. B. (2017). Agro Turizm Faaliyetleri ve Bölgeye Olan Etkilerinin Yerel Paydaşların Bakış Açısıyla İncelenmesi: Çanakkale Kazdağlı Yöresi Örneği, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 7 (1), 01-17.
- Donaldson, J. A. (2007). Tourism, Development and Poverty Reduction in Guizhou and Yunnan, *The China Quarterly*, No. 190, 333-351.
- Dulupçu, M. ve Sungur, O. (2007). Dünya'da Değişen Kalkınma Ajansları Anlayışı ve Türkiye'deki Tartışmalar: Gecikmiş Bir Uygulama Nasıl Etkinleştirilebilir?, *Yerel Siyaset Dergisi*, Yıl: 2 Sayı: 16, Nisan 2007, 12-17.
- Durgun, A. (2006). Bölgesel kalkınmada turizmin rolü: Isparta örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Ertuğral, M. S. (2020). Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Kalkınmasında Turizm: Sorunlar-Fırsatlar- Öneriler, Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü, Rapor No:2, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Ertuğral, M. S. (2021). Ardahan'ın Alternatif Turizm Potansiyeli Bakımından Arıcılık ve Bal Üreticiliğinin Değerlendirilmesi, *International Social Sciences Studies Journal*, Vol.7, Issue. 91, 5472-5479.
- Eşitti, B. ve Kınır, S. (2015). Konya İli Örneğinde Kalkınma ve İnanç Turizmi, *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Yıl: 2015 Cilt: 6 Sayı: 12, 175-190.
- EURADA (1999). Creation, Development, and Management of RDAS, 4th Version.
- Gao, Y., Gao, J. and Bai, Y. (2007). The Role of Tourism in Sustainable Development: A case study in Yunnan, China. In: 13th Annual International Sustainable Development Research Conference, 9th-12th June 2007, Väster, Sweden.
- Garcia-Lopez, A. M., Campoy-Munoz, M. D. P., Cardenete-Flores, M. A., and Marchena-Gomez, M. J. (2018). The Andalusian tourism sector during the economic crisis and its impact on regional development. *Revista de Estudios Andaluces*, 36, 72-97.
- Gedik, S., Ertuğral, M. S., Gencer, D. C. ve Dölek, M. (2019). Bölgesel Kalkınma Kapsamında Festivallerin Yeri ve Önemi, 5. Uluslar Arası Bölgesel Kalkınma Konferansı, 26-28 Eylül, 1326-1343.
- Gerçek, S. (2016), The Role of Tourism in Regional Development and Its Effects on Economic Development, *International Turgut Özal Congress on Business Economics and Political Science*, Ankara, 14-16 April, 1-14.
- Gözüela, H. (2018). Bölgesel kalkınmada turizmin rolü: MEVKA örneği, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Guisan, M. C., and Aguayo, E. (2001). Employment and regional development in France, *Applied Econometrics and International Development*, AEEADE, 1 (1), 63-92.
- Gutierrez, A. L. M. (2015). Tourism and Economic Growth: Casualty Persistence and Asymmetry. The University of Huelva. Department of Economics. Dissertation Thesis (Ph. D.), Huelva, Spain.
- Gülbahar, O. (2009). Turizmin Bölgelerarası Gelişmişlik Farklarını Gidermedeki Rolü (Türkiye Örneği), *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(1), 19-47.

- Henrik, H., Mike, D and Damborg, C. (1998). "Regional Development Agencies An Introduction And Framework for Analysis", Regional Development Agencies in Europe, Ed. H. Halkier, M. Danson and C. Damborg, London, Regional Studies Association, 13-25.
- Irvin, K. (2006). Volunteer Tourism and Development: An Impact Assessment of Volunteer Tourists from Two Organizations in Cape To The own, The University of Cape Town. Graduate School of Humanities.
- Ivanov, S. and Webster, C. (2007). Measuring the impact of tourism on economic growth, *Tourism Economics*, 13 (3), 379-388.
- İzgi, M. T. (2007). Osmaniye ilinin turizm potansiyelinin bölgesel kalkınma politikaları açısından değerlendirilmesi ve sürdürülebilir turizmin gelişimi için bir model önerisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Kıratoğlu, E. (2021), The Locomotive Role of Tourism in Regional Development The Effect of 2019 Göbeklitepe Year on Şanlıurfa Economy, *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 11(3)331-342.
- Kuran, İ. (2019). Bölgesel Kalkınmanın Yeni Aktörü Kalkınma Ajanslarına Yönelik Kurumsal Bir Yaklaşım: Sorunlar ve Çözüm Önerileriyle Türkiye Örneği, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Lukic, D., Petrovic, M. D., and Vukovic, D. B. (2018). Potential of Tourism for Regional Development: The Case of "Iron Gates" park in Serbia, *R-Economy*, 4 (4), 158-166.
- Mayer, M., Müller, M., Woltering, M., Arnegger, J., and Job, H. (2010). The economic impact of tourism in six German national parks, *Landscape and Urban Planning*, 97, 73-82.
- Mcmaster, I. (2006). Czech Regional Development Agencies in a Shifting Institutional Landscape, *Europe-Asia Studies*, Vol.58, No.3.
- Öztürk, K. ve Sezgin, A. (2019). Marmaris İlçesinde Otel İşletmecilerinin Bakış Açısıyla Turizm-Kalkınma İlişkisi, *Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi (SOSGÜZ)*, Yıl: 2019, Cilt: 1, Sayı: 2, 57-73.
- Petrevska, B. and Manasieva, G. V. (2012). Tourism in Regional Development: Empirical Evidence, *Innovative Issues, and Approaches in Social Sciences*, 5 (2). 6-20.
- Rogerson, C. M. (2015). Tourism and Regional Development: The Case of South Africa's Distressed Areas, *Development Southern Africa*, 32 (3), 277-291.
- Sarıkamış, M. ve Bahar, O. (2013). Turizm, Yoksulluk ve Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları. Ankara: Detay.
- Susan, F. (2016). Bölgesel kalkınmada turizmin rolü ve Balıkesir Örneği, Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Şamata, N. (2016). Kongre turizmi bağlamında butik otellerin ekonomik kalkınmaya etkisi: Safranbolu örneği, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Şeker, H. (2011). Bölgesel kalkınmada turizmin rolü ve Amasya örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Telfer D.J. (2002). Tourism and regional development issues. In *Tourism and Development: Concepts and Issues*, Sharpley R. Telfer D (eds). Channel View Publications: Cleverdon; 113-148.
- Tetsu, K. (2006). Tourism Promotion and Regional Development in Low-income Developing Countries, *The Pakistan Development Review*, 45 (3), 417-424.
- Tisdell, C., and Bandara, R. (2004). Tourism as a contributor to development in Sri Lanka: An overview and a case study, *Economics, Ecology, and the Environment*, The University of Queensland, Working Paper No. 94, ISSN 1327-8231.
- Tunçbilekli, P. (2006). Turizmin bölgesel kalkınmaya etkisi: Nevşehir örneği, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Williams, G. (2016). Economic Impacts from Development of the Coastal Town in Queensland on Tourism and Regional Economy. *Resources*, 5 (48), 1-16.
- Young-Hyman, T. (2008). The Potential for Effective Regional Development Agencies in Turkey: A Comparative Analysis, *Regional and Federal Studies*, Vol.18, No.4, August, 375-402.

Saltık, Z., Akova, O., Ertuğral, M.S. (2019). Kültürel Miras Turizminin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü: Fırat Güzergâhı Örneği (Malatya, Elazığ, Bingöl Ve Tunceli), 5. Uluslar Arası Bölgesel Kalkınma Konferansı, 1040-168.

www.tuik.gov.tr (Erişim Tarihi: 15.02.2022)